

פנינים משולחן רבנו הגאון

רבי אברהם מנחובסקי

זצלה"ה

לע"נ הרבנית
הצדקנית מרת
אסתר הרסח ע"ה
בת הר"ר רפאל
יונה זצ"ל

פרשת פקודי תשע"ט

י"ח ברכות בשמונה עשרה

פֶּאֶשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה (מ' כ"א)

כתב בבעל הטורים, כתיב "כאשר צוה ה' את משה" על כל דבר ודבר מהמשכן, וביחד כתיב י"ח פעמים כאשר צוה ה' את משה, [או וכל אשר צוה ה' את משה], וכנגדם תקנו י"ח ברכות בשמונה עשרה. ופעם אחד כתיב "כאשר צוה ה' כן עשו" (לעיל ל"ט מ"ג) שלא הוזכר משה בהדיא, ותקנו כנגדו ברכת המינים.

ויש בפסוקים הנ"ל קי"ג תיבות. וכמו כן בסופי הברכות של שמונה עשרה, כמו ברוך אתה ה' מגן אברהם, ברוך אתה ה' מחיה המתים וכו', איכא גם קי"ג תיבות. וכמו כן כתיב קי"ג פעמים "לב" בחומש שלתפילה צריכים כוונת הלב (ברכות לד ב).

עוד מצאנו בירושלמי ברכות (פ"ד ה"ג) תניא, בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה ברכות, ולמה שמונה עשרה, אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, כנגד שמונה עשרה צוויין שבפרשת משכן שני, [אמר ר' חייא, ובלבד מן ואתו אהליאב עד סיפא דספרא].

[וביארנו בזה דהרי לאחר שחרב המשכן ובטלו הקרבנות שהם מכפרים, אין לנו אלא תפלה שעומדת במקום קרבן, ועושיין זכר ורמז לזה על פי מספר הברכות].

ונביא בסייעתא דשמיא כמה נידונים בענין שמונה עשרה:

האם יכול לסיים הברכה

הנה יש לעיין, מי שבשחרית לאחר גאל ישראל, היה צריך להתפנות, ולפני שחזר להתפלל שמונה עשרה לפי תומו התחיל לומר אשר יצר.

והנה היה צריך להמתין עד לאחר שמונה עשרה ולא לברך בין גאולה לתפילה, אבל הכא הנידון כיון שטעה וכבר התחיל לברך, ואם יפסיק יהא ברכה לבטלה, האם יסיים הברכה.

[וכעין זה יהא הנידון לענין מי שמניח תפילין בין גאולה לתפילה, דאמרינן (שולחן ערוך סי' ס"ו סע' ח') דיניח בלא ברכה, וטעה והתחיל הברכה, האם נימא דיגמור הברכה].

א. הוכחה שיגמור

הנה לכאורה היה נראה לעניות דעתי הקלושה שיגמור, דהנה חזינן (ביאור הלכה סי' קי"ד סע' ו' סוד"ה בלא חתימה) במי ששכח לומר יעלה ויבא בראש חודש, ונזכר לאחר שאמר המחזיר שכינתו לציון ברוך אתה ה', אמרינן ליה שיסיים למדני חוקיך, כדין מי שרצה לברך על פירות ונפלו הפירות מידי, ויהיה כקורא פסוק לבד, ודינו כאלו עומד עדיין באמצע ברכת רצה וחוזר לאומרה כראוי עם יעלה ויבא.

חזינן דאמרינן ליה שיגמור בפסוק כדי שלא יהא שם שמים לבטלה, אע"פ שמפסיק באמצע שמונה עשרה בהמילים "למדני חוקיך", ואם כן בפשוטו הכי נמי הכא שיגמור הברכה דאשר יצר כדי שלא יהא ברכה לבטלה, אע"פ שיפסיק בין גאולה לתפילה.

ב. כל שכן מאמצע התפילה

וכי תימא דשאני הכא דהוה בין גאולה לתפילה והרי צריך לסמוך

גאולה לתפילה, אך כל שכן הוא, דאם מותר להפסיק כך באמצע שמונה עשרה, כל שכן שמותר להפסיק בין גאולה לתפילה, דהרי בפשוטו להפסיק בין גאולה לתפילה קילא מלהפסיק באמצע שמונה עשרה, ואם אחד משום הכרח המתיר לדבר, יש לו ב' אפשרויות, או לדבר בין גאולה לתפילה או לדבר באמצע שמונה עשרה, עדיף שידבר בין גאולה לתפילה.

ועיין בתרומת הדשן (סי' י"ב) דאיכא דסברי דבין גאולה לתפילה דשחרית יענה אמן יהא שמיא רבה וברכו, אע"ג דבאמצע שמונה עשרה ודאי דלא מפסיקין הכי.

ואם כן גם כן בנידון דידן נמי יגמור את הברכה דאשר יצר.

ג. כבר הפסיק

הנה שמעתי לדון במי שהתפלל שמונה עשרה והיה צריך לפנות באמצע ושהה יתר מכדי לגמור כולה, האם אכתי קיימה בחיוביה דסמיכת גאולה לתפילה.

ואם נימא דבטל החיוב, ונימא דהכי נמי בהפסיק בדיבור, אם כן אחרי שהתחיל הברכה, ודאי דיכול לסיים הברכה.

מפסיק שלא יהא ברכה לבטלה

הנה הבאנו לעיל דמפסיק באמצע השמונה עשרה לסיים למדנו חוקיך, כדי שלא יעבור על איסור ברכה לבטלה.

ויש לדון בזה בעוד כמה גוונים:

א. הרואה חבירו שמתפלל נגד צואה

הנה דנו בפוסקים (עיין במשנה ברורה סי' צ' ס"ק פ"ד) אם תינוק טינף צואה בבית הכנסת באמצע שמתפללים שמונה עשרה, ואחרים עומדים שם ומתפללים ואינם יודעים מזה, אם אי אפשר בענין אחר להודיעם אלא בדיבור, מותר להפסיק בדיבור באמצע שמונה עשרה כדי להודיעם. [וכתב במשנה ברורה דטעמא שמותר להפסיק בדיבור, היינו כדי להצילם מאיסור דאורייתא, דמוטב שיעשה הוא איסור קל דהיינו איסור דרבנן להפסיק בתפלה, משיעשו אחרים איסור דאורייתא להתפלל במקום מטונף]. ולכאורה איכא למילף מהכא דרשאי להפסיק כדי להודיעם, דהרי חזינן הכא שמפסיק באמצע שמונה עשרה ומסיים למדני חוקיך כדי לינצל מאיסור ברכה לבטלה.

אך אולי יש לחלק, בין אם מפסיק כדי שהוא עצמו לא יעבור באיסור שם שמים לבטלה, מאשר אם מפסיק כדי שחבירו לא יעבור, וכדאמרינן בגמרא שבת (ד' א') דאע"ג דרדיית הפת מיתסרא מדרבנן, מכל מקום לדידיה התירו לרדות פת בשבת קודם שתיאפה, כדי שהוא לא יעבור על איסור אפייה, אבל לחבירו לא התירו, דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו.

ב. טעה ואמר כי שם ד' אקרא

הנה ראיתי דין בתשובות חלקת יעקב (או"ח סי' ק"א) במי שבשחרית או במעריב, שאין אומרים קודם התפילה כי שם השם אקרא וכו' שלא להפסיק בין גאולה לתפילה, ואם טעה והתחיל לומר הפסוק "כי שם השם אקרא" כדעבדינן במנחה, ונזכר תיכף שהוא בשחרית או במעריב, קאמר שיפסיק ולא יסיים "הבו גודל לאלוקינו".

וכן כתב (משנה ברורה סי' קפ"ח ס"ק כ"ב) לענין ברכת המזון, שאם שכח לומר רצה, ונזכר אחר שאמר כבר ברוך אתה ה', מהנכון שיסיים תיכף למדני חקיך כדי שלא יהיה השם לבטלה והוי עדיין כלא סיים הברכה וחוזר לרצה.

והוא מהריטב"א בתענית (ג' ב') דבכהאי גוונא אומר למדני חוקיך, ומתבאר שם דלדעת הרב החסיד אומר למדני חוקיך אף במקום שאין מחזירין, ולדעת גדולי הצרפתים רק כאשר מחזירין, אבל במקום שאין מחזירין כל שהתחיל בחתימה חותם והולך לדרכו.

ובמשנה ברורה (סי' קי"ד ס"ק ל"ב) פסק כדעת גדולי הצרפתים, דאיכא חילוק בין דברים המעכבים לשאינם מעכבים, דבמעכבים אומר למדני חוקיך משא"כ באין מעכבין.

ויש לדון בדבריהם האם מוכח לענין נידון דידן דאשר יצר:

א. לא הוי צורך התפילה

הנה לעיל הבאנו ראייה מהריטב"א דכמו דאמרינן דיסיים למדני חוקיך, הכי נמי באמר אשר יצר בין גאולה לתפילה יגמור הברכה. אמנם יש לדחות, דאין ראייה לנידון אשר יצר, דדילמא הא דהתיר הריטב"א דיסיים למדני חוקיך, היינו דוקא התם דהוא צורך התפילה, ומה דהוי צורך התפילה לא הוי הפסק וכמו דחזינן דיכול להפסיק בדיבור באמצע שמונה עשרה כדי לשאול לחבירו היאך להתפלל.

אך אינו כן, דהא גם אם לא יסיים למדני חוקיך ויאמר שם הדבר המעכב, נמי לא הפסיד התפילה, נמצא דכל הא שאומר למדני חוקיך היינו רק כדי שלא יהא שם שמים לבטלה ולא מפאת התפילה, ואם כן שפיר יש למילף לנידון דידן דאשר יצר.

ב. לרבינו החסיד הוי צורך התפילה

הנה לכאורה מדברי רבינו החסיד שהביא הריטב"א דגם בדבר שאינו מעכב יאמר למדני חוקיך, גם כן איכא למילף לענין אשר יצר בין גאולה לתפילה דיגמור הברכה.

אך לשיטתו יש לדחות, דהתם הוה צורך התפילה, דהרי אם לא יאמר למדני חוקיך נימא ליה דיחתום ואז יפסיד את ההזכרה. [מכיון שאינו מעכב].

אבל מדברי הריטב"א בשם גדולי הצרפתים איכא למילף לנידון דידן, דהרי לשיטתם רק בדבר המעכב אומר למדני חוקיך, והתם לכאורה לאו צורך התפילה, דהרי גם אם לא יאמר למדני חוקיך מכל מקום יאמר ההזכרה, ומכל מקום אמרינן דיסיים למדני חוקיך, ועל כרחך דשרינן להפסיק כדי שלא יהא ברכה לבטלה.

ג. האם לריטב"א יכול לומר לאחר החתימה

הנה יש לשאול, למה שהביא בריטב"א בשם גדולי הצרפתים דבשכח ההזכרה והתחיל החתימה, אינו מסיים למדני חוקיך אלא בהזכרה המעכבת, אם כן היכי משכחת לן האי דינא דיאמר למדני חוקיך בתפילה, הרי יכול לומר ההזכרה גם לאחר הברכה, דהרי בהזכרה המעכבת יכול לאומרו גם לאחר החתימה לפני שמתחיל ברכה שלאחריה.

אלא איכא למילף מדברי הריטב"א דכל שסיים הברכה ולא התחיל הברכה שלאחריה, נמי חוזר, ופליג על פיסקא דהשולחן ערוך (סי' קי"ד סעי' ו') דיכול להזכיר ההזכרה לאחר החתימה לפני שמתחיל ברכה שלאחריה.

אלא אם נימא דלעולם סובר הריטב"א כהשולחן ערוך, אלא אעי"ג דיכול לומר אחר כך אך עדיפא לומר במקומו, ולכן אומר למדני חוקיך, ואם כן הוי צורך התפילה, וליכא למילף לנידון דידן באשר יצר. אך יש לומר דלפי זה גם באינו מעכב נמי יסיים למדני חוקיך כדי שיוכל לומר ההזכרה במקום דעדיפא טפי. [ואולי הזכרה שאינה מעכבת קיל טפי].

אך באמת אין לומר כך, דלא מצינו הך סברא דיאמר למדני חוקיך מפאת דעדיף טפי, דהרי אמרינן דלדעת השולחן ערוך (שם) לא יאמר למדני חוקיך, אלא יסיים ויאמר ההזכרה אחר כך, ורק אנו דמספקינן בדינא דהשולחן ערוך (כמבואר בביאור הלכה שם) אמרינן דיסיים למדני חוקיך.

[א"ה. אעי"פ דבריטב"א שם מביא דינא דהשולחן ערוך בשם תוספות, מכל מקום יש לומר דאחר כך כשכתב דינא דיסיים למדני חוקיך היינו דוקא למה

ויש לעיין דחזינן לא כך מהך דלמדנו חוקיך, דהתם שרינן לסיים למדני חוקיך כדי שלא יהא שם שמים לבטלה.

והעירו שיש לחלק, דדינא דהריטב"א דיגמור למדנו חוקיך לא איתמר כאשר בטעות באמצע השמונה עשרה רצה לומר פסוק ברוך אתה ה' למדני חוקיך, דבזה בנוכר שהוא באמצע שמונה עשרה, יפסיק הפסוק באמצע, וטעמא, דהרי דוקא כשאמר על דעת ברכה בזה אמרינן דיסיים למדני חוקיך, דהרי אם יפסיק באמצע יהא ברכה לבטלה, אבל כאשר אומר חצי פסוק אין כאן איסור שם שמים לבטלה, דכתב בחלקת יעקב (שם), והלכך אתי שפיר פיסקא דהחלקת יעקב.

אך היה מקום להכריח מגוף הדין שבאמת גם באומר חצי פסוק באמצע שמונה עשרה ישלים, דאם לא כן נחשוב ברוך אתה ה' כחצי פסוק, אלא על כרחך דגם בחצי פסוק מותר להשלים.

אך יש לומר דאינו כן, דהרי כיון דחזינן דמותר לומר חצי פסוק כל היכא דליכא לדינא דכל פסוקא דלא פסקיה משה אנו לא פסקינן, וכדהאריך בחלקת יעקב (שם), אם כן מסתבר דאינו יכול להפסיק כדי לסיים הפסוק, והא דאינו יכול להחשיב "ברוך אתה ה'" כחצי פסוק, על כרחך דאם כונתו לברכה גרע טפי.

ג. פורים קטן

הנה מבואר במשנה ברורה (סי' תרצ"ז סק"א, ושער הציון שם סק"ב, בשם חמד משה) דבפורים קטן אם טעה ואמר על הנסים אין מחזירין אותו, וטעמא, דהא כתבו הפוסקים דמדינא היה ראוי לעשות פורים באדר ראשון, אלא שמשמין גאולה לגאולה עדיף, אם כן מכל מקום על הניסים הוי מעין המאורע דפורים קטן.

[והנה מבואר בשולחן ערוך (סי' ק"ח סעי' י"ב) דאם שגג ואמר באמצע התפילה מעין המאורע של יום אחר, גם כן לא הוי הפסקה ואינו חוזר. ואם כן תיקשי אמאי בעינן טעם מיוחד לענין פורים קטן. ויש לומר דהכא איירי לדעת החולקים (כמו שהביא במשנה ברורה שם ס"ק ל"ח) דהוי הפסק. או דאיירי במזיד דלכולי עלמא חשיב הפסק].

ויש לעיין בהתחיל לומר על הנסים בפורים קטן אם יפסיק באמצע או דילמא יגמור.

ולכאורה לא דמי לנידונים לעיל, דהתם אם מפסיק באמצע יהא שם שמים לבטלה, משא"כ הכא במפסיק באמצע על הנסים ליכא שם לבטלה.

אלא נימא דמכל מקום יגמור על הנסים, דהרי על ידי מילים של "על הנסים" לחודיה הוה הפסק בתפילה, משא"כ אם גומר לומר כל הנסים, לא הוה הפסק.

אמנם נראה דכיון דלכתחילה לא יאמר על הנסים בפורים קטן, אם כן יש לומר דבאמת יפסיק באמצע ולא יגמור.

ד. נפקא מינה בשומע קדיש

מדי דברי עם הגאון בעל זכר טוב שליט"א בהאי נידון דאשר יצר, קאמר דבאמת יגמור הברכה בין גאולה לתפילה. ואמר דנפקא מינה נמי בהא דקיימא לן (משנה ברורה סי' קכ"ה סק"א) דהשומע קדיש לא ידבר באמצע הקדיש עד יתברך, אם נמצא באמצע ברכה באופן שאם ישחה יפסיד הברכה, דיהא כשהה לקרוא את כולה, להאמור באמת יסיים הברכה.

מסיים למדני חוקיך

הנה הבאנו לעיל דהא חזינן במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' קי"ד סעי' ו' סו"ה בלא חתימה) במי ששכח לומר יעלה ויבא בראש חודש, ונזכר לאחר שאמר "המחזיר שכינתו לציון. ברוך אתה ה'", אמרינן ליה שיסיים למדני חוקיך, כדין מי שרצה לברך על פירות ונפלו הפירות מידי, ויהיה כקורא פסוק לבד, ודינו כאלו עומד עדיין באמצע ברכה, ונמצא שלא סיים ברכתו וחוזר לאומרה כראוי עם יעלה ויבא.

שהביא שיש חולקים על התוספות].

ד. ספק אם מהני בין הברכות

אמנם אם הוה אמרינן דהריטב"א מספקא לי בפיסקא דהשולחן ערוך (סי' קי"ד סעי' ו') בשכח ההזכרה אם אומר לאחר החתימה, אם כן גם הלמדני חוקיק הוה צורך התפילה, דהרי על ידי שיאמר למדני חוקיק יוכל לומר ההזכרה במקומו ואולי מעכב, משא"כ אם לא יאמר למדני חוקיק יאמר ההזכרה אחר כך, ואולי לא מהני לאחר החתימה ונמצא שלא יצא ידי ההזכרה. ומעתה אין ראיה לענין אשר יצר דאינו צורך התפילה. אך דוחק לומר דהריטב"א מספקא ליה בזה.

ה. לענין ברכת המזון

הנה משכחת לן האי דינא דלמדני חוקיק בברכת המזון, דהרי התם בשכח ההזכרה, יצטרך לומר ברכה בפני עצמה, והלכך יאמר למדני חוקיק, וזה אפילו כשאינו מעכב כגון בברכת המזון דראש חודש, דמכל מקום יצטרך לעשות ברכה.

ולפי זה בראש חודש בברכת המזון קודם השקיעה יאמר למדני חוקיק, אבל לאחר השקיעה לא יאמר, דבלאו הכי לא יברך ברכה בפני עצמה, דנהי דאזלינן בתר תחילת הסעודה אבל מכל מקום לא מברכינן ברכה בפני עצמה לחוש להסוברים דלא אזלינן בתר תחילת הסעודה.

ולפי זה בסעודה שלישית בשבת נהי דאינו חוזר על רצה, אבל אומר ברכה בפני עצמה, ואם כן יאמר למדני חוקיק כדי למנוע הברכה.

התחיל אתה קדוש

עובדא הוה באחד שהתפלל מנחה בלחש והשליח ציבור התחיל להתפלל חזרת הש"ץ, והמתפלל בלחש היה עוד בתחילת השמונה עשרה בלחש, ורצה להגיע למחיה המתים כאשר יאמר השליח ציבור קדושה כדי שיוכל לענות קדושה עם הציבור, ונזדרז להתפלל ומרוב חפזון כשגמר מחיה המתים איתקיל ליה לישינה והתחיל תיבת "אתה" של "אתה קדוש", ועכשיו הנידון אם יוכל לענות קדושה עם הציבור.

א. אם התחיל אתה קדוש אינו יכול לענות

הנה אם באמת נתכוין להתחיל "אתה קדוש" כבר הפסיד, דכל הא דשרי ליה לענות עם הציבור היינו רק עם נמצא עכשיו בין מחיה המתים לאתה קדוש, שזה מקום של קדושה, אבל אם כבר התחיל אתה קדוש שוב אינו יכול לענות על קדושה, אלא הספק כאן מכיון שלא נתכוין באמת להתחיל אלא לישנא איתקיל ליה.

[שוב ראיתי בספר הנדפס עתה מחדש על הלכות תפילה דאייתי דיש לומר דלא רק לפני אתה קדוש יכול לענות על קדושה, אלא גם באמצע אתה קדוש יכול לענות בפיו על קדושה, דהרי ברכת אתה קדוש הוה מעניינא דקדושה].

ב. טעה בתפילת חול מסיין הברכה

הנה אשכחן בשולחן ערוך (סי' רס"ח סעי' ג') דאמרינן דאם טעה והתחיל בשבת תפילת אתה חונן, בזה אמרינן דיסיים הברכה, והטעם הוא דבדין הוא דבעי לצלויי י"ח ברכות בשבת כמו בחול, ולהזכיר קדושת היום בעבודה כמו בראש חודש וחול המועד, ורק משום כבוד שבת לא אטרחוהו רבנן ותקנו ברכה אחת אמצעית לשבת, ולכן בדיעבד שהתחיל הברכה של חול, גומרה מכיון שהיא ראויה לו מן הדין, ואחר כך מתחיל הברכה המיוחדת לשבת.

אבל אם אמר רק תיבת "אתה", תליא דאם באמת נתכוין לומר "אתה חונן" דסבר שהוא חול, הכי נמי יסיים ברכת אתה חונן, אבל נתכוין לתפילה של שבת, רק לישנא איתקיל ליה, בזה יפסיק וימשיך בברכה של שבת, כיון דתיבת "אתה" יכולה להיות נמי תחילת "אתה קדשת" והוה ליה כהחליף תפילות של שבת זו בזו. ומקורו מתרומת הדשן (סי' י"ד).

ומתבאר לפי זה דאם אמר "אתה חונן" אע"ג דלישנא איתקיל ליה

חשיבא התחלה ויסיים ברכת חול.

ולפי זה בנידון דידן דהתחיל "אתה קדוש", חשיבא התחלה ואפילו בתיבת "אתה", ואם כן לא יוכל לומר קדושה בפיו אלא יהא רק שומע כעונה.

ג. קושיית המשנה ברורה

הנה במשנה ברורה (ביאור הלכה שם) נתקשה בדברי התרומת הדשן דאמאי באמת באמר "אתה חונן" ימשיך אע"ג דלישנא איתקיל ליה, וכי זה קרי התחיל בתפלת חול, הא לא כוון לומר ברכת אתה חונן. ונשאר בצריך עיון.

וגם הביא ראייה מתרומת הדשן עצמו (שם) שהביא ראייה ממרדכי (פרק קמא דברכות, סי' ל"ב) דבלישנא איתקיל ליה הוה כאילו לא דיבר, מדחזינן דכתב במרדכי דהיכא דידע דיום טוב הוא ונתקל בלשונו וחתם בשל שבת, אין צריך לחזור לראש הברכה אלא חוזר בתוך כדי דבור וחותר בשל יום טוב, אבל אם לא איתקיל בלישניה, אלא טעה בעת שאמר ברוך אתה ה' שהיה סבור שהוא שבת, אפילו אם חזר בתוך כדי דיבור לאחר שסיים מקדש השבת וסיים כדן לא יצא, [עיי' במשנה ברורה סי' תפ"ז סק"ה], ואייתי במשנה ברורה דחזינן מהכא דלישנא איתקיל ליה הוה לא רק בתיבת "אתה" דמצוי הוי "אתה קדשת", אלא אף באמר "אתה חונן", כגון התם ד"מקדש השבת" אינו שייך כלל ליום טוב ובכל זאת אמרינן דלישנא איתקיל ליה.

ד. לא יענה עם הציבור

מעתה בנידון דידן, הנה לפום קושיית המשנה ברורה, הדין נותן דיענה עם הציבור קדושה בפיו, דהרי לישנא דאתקיל ליה, ולא חשיב כאמר אתה קדוש.

אמנם במשנה ברורה נשאר בצריך עיון ולא נחלק על תרומת הדשן, ולפי זה בנידון דידן ודאי דלא יענה עם הציבור, דהרי לתרומת הדשן באומר "אתה קדוש" חשיב כהתחיל ברכת אתה קדוש, אע"פ דלישנא איתקיל ליה.

[והנה לפום הצריך עיון דהמשנה ברורה דבאתקיל לישניה לא חשיב כאמר, אם כן באתקיל ואמר "אתה" היאך ימשיך לומר תפילת אתה אחד של תפילת מנחה, הא איתקיל ולא חשיב שאמר המילה "אתה", ואמאי לא אמרינן דיחזור שוב על המילה "אתה", ומשמע דלא חישינן וסמכינן על התרומת הדשן].

ה. עבר וענה על קדושה

ואם עבר וענה על קדושה, הוה ליה כסח באמצע התפילה, ובסח במזיד חוזר לראש, אבל בסח בשוגג קיימא לן דלא יחזור.

ואם היה מסופק בשעת מעשה, לכאורה הוה ליה מזיד, למאי דהארנכו [עיי' מה שהבאנו בפרשת ויקרא תשע"ח, שמבואר הכי בדברי הגרע"א בגליון יו"ד סי' ט"ז בש"ך סי"ק י"ז, ועיי' שם עוד שיטות בזה] דהיכא דנחית לספק איסור ואשתכח ודאי חשיבא מזיד.

[ואולי הכא שאני, דאם הוה ספק, יענה מספק, דאין האיסור אלא מדרבנן, ותליא בהא דהארנכו במקום אחר במסופק אם נמצא במקום דרשאי להפסיק מה דינו. וצריך תלמוד].

להתפלל במקום גבוה

איתא בגמרא ברכות (י' ב') לא יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא יעמוד במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבהות לפני המקום, שנאמר "מעמקים קראתיך ה'", וכתוב "תפלה לעני כי יעטף".

וכן קיימא לן בשולחן ערוך (או"ח סי' צ' סעי' א' ב') דלא יתפלל על מקוב גבוה, אלא אם כן היה זקן או חולה או שהיה כוונתו להשמיע לצבור.

א. כמה פרטים בדין זה

הנה אמרינן (שולחן ערוך שם) דבמקום שגבוה רק פחות מג' טפחים שרי. וכתב במשנה ברורה (סי' תרי"ד סק"ט) דכרים וכסתות אף שאינם גבוהים ג' טפחים אסרינן דנראה כמתגאה. ובחיי אדם (כלל כ"ב סי' ד')

כך אמר חזרת הש"ץ, ואחר כך נודע לו שבתפילת לחש לא יצא ידי חובתו, כי דילג דבר המעכב, האם יצא בחזרת הש"ץ.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, דלחד גיסא נימא דיצא, דהרי למעשה התפלל שנית, אמנם לאידך גיסא נימא דלא יצא, דהרי לא התכוין לצאת ידי חובתו של עצמו אלא רק חובת חזרת הש"ץ שהיא תפילה בציבור.

ב. נודע לו שכבר התפלל

הנה יש לדון מהו בהתפלל מנחה ונודע לו שכבר התפלל. וכתבו הפוסקים דיש לומר דעלה לו משום מעריב אם היה בפלג המנחה. ויש להוכיח כן מדברי המשנה ברורה (סי' תכ"ב ס"ק ד') שכתב לדינא דהזרע אמת, בהתפלל תפלת מוסף ונמצא בגי' ברכות ראשונות ונזכר ששכח יעלה ויבא בשחרית, דממשיך להתפלל של שחרית, ואחר כך יתפלל מוסף, הרי חזינן דאע"פ שבגי' ברכות ראשונות כוון לתפלת מוסף, מכל מקום עולה לו לשחרית, ואם כן הוא הדין בדין דאף שכיוון למנחה מכל מקום עולה לו לערבית.

אך אינו ראייה לנידון דידן, דהתם התכוין מיהו לצאת.

ג. התכוין להוציא אחרים בשופר

הנה בנתכוין להוציא את חבירו בברכה וסבר שהוא פטור, כגון בברכה דתקיעת שופר, דקיימא לן דאע"פ שיצא מוציא בהתקיעה, וגם בברכה יכול להוציא אחרים, ואחרי שברך נודע לו שגם הוא עצמו חייב לתקוע, בזה לכאורה לא יהני ליה, דהרי לא התכוין להוציא את עצמו, אלא הנידון רק הכא משום דחזרת הש"ץ חשיבא טפי תפילה דידיה.

כתב דראוי ליזהר שלא יעמוד על שום דבר מכיון דמחזי כגאווה.

ב. לרדת באמצע שמונה עשרה

הנה בדיעבד אם התפלל במקום גבוה, יצא ידי חובתו, ואין צריך לחזור ולהתפלל. כמו שכתב בפרי מגדים (סי' צ' משב"ז ס"ק א'). מעתה יש לעיין בהתחיל להתפלל שמונה עשרה שלא כדין אם יכול לירד באמצע השמונה עשרה, אע"פ שאינו מעכב את השמונה עשרה. וכן היה נלענ"ד.

ג. ללכת לקחת סידור לעל הנסים

הנה יש לדון באופן דאינו זוכר לומר על הנסים בעל פה, האם מותר לזוז ממקומו כדי לקחת סידור לומר על הנסים מתוך הסידור, אע"פ שעל הנסים אינו מעכב. ודן בזה בספר אשי ישראל (פרק ל"ב הערה י"ט) ומביא דדעת באר משה (ח"ג סי' י"ג) דמותר. ויש לתלותו בנידון דידן. ומביא (שם) דדעת בית ברוך (ח"א כלל כ"ה ס"ק כ"ב) דאם מסתפק על דבר שבדיעבד אינו מעכב את התפילה, לא יזוז באמצע התפילה ללכת לארון או לשאול לחכם. חזינן דאין לזוז מכיון דאינו מעכב. אך העירוני דאינו ראייה לנידון הנ"ל, דהתם בהא דבית ברוך איירי לברר ספק בדבר שאינו מעכב, דהוה רק ספיקא, משא"כ כאן איירי בודאי.

שליח ציבור להוציא עצמו

הנה יש לעיין במי שהיה שליח ציבור והתפלל תפילת לחש ואחר

עניני שבת

התורה, מכל מקום כיון דיש סוברין דאינה אסור אלא מדרבנן, מקילינן על ידי נכרי. [וכעין זה אייתי מאליה רבה סי' תקפ"ו ס"ק כ"ט]. והנה כתב בביאור הלכה (סי' ש"מ סעי' י"ג) לענין פתיחת אגרת על ידי עכו"ם לדבר מצוה, דיש לחוש להרמב"ם דהוה דאורייתא, ורק לצורך גדול שרינן, וצריך לומר דהך דטבילת מצוה מקרי צורך גדול.

ג. לבנות סוכה ביום טוב

הנה כתב עוד בבאר יצחק (שם) דשרי לומר לנכרי לבנות סוכה מפאת דלשיטת תוספות (שבת צ"ה ב') בנין ביום טוב שרי מן התורה מדין מתוך. [ועיין שם בבאר יצחק דצירף גם דעת בעל העיטור דמותר אמירה לעכו"ם לצורך מצוה גם באיסור דאורייתא].

והנה במשנה ברורה (סי' תרכ"ו סק"כ) אייתי בשם פרי מגדים (סי' תרכ"ו א"א סק"ח) דאין לבנות סוכה על ידי נכרי ביום טוב. והיה אפשר לומר דסבירא ליה דדעת תוספות יחידאה. [אך באמת יש לעיין דלא גרע ממכשירין שאי אפשר מערב יו"ט, ושוב הוה שבות דשבות במקום מצוה, וכן תיקשי על באר יצחק אמאי לא אתי עלה מחמת הכין].

אמירה לנכרי בספק איסור

הנה יש לעיין האם מותר לומר לנכרי לעשות מעשה דספק אם הוה איסור דאורייתא וספק אם מותר.

א. שרי ספק איסור

הנה מבואר בחזון איש (נלאים סי' א') דשרי, דהרי כתב דשרי לומר לנכרי להרכיב ספק כלאים. [וכן מבואר בספר כלכלת שבת דשרי]. ועיין בתשובות בית אפרים (או"ח סי' כ') לענין מכמורת של דגים שמטילים ביאור ומצודתם פרוסה מערב שבת, שמותר להריק הדגים על ידי נכרי בשבת מתוך המצודה אל הביבר קטן הסמוך לו, מכיון דאיכא בזה רק ספק איסור דאורייתא.

ב. שרי מלאכה שאינה צריכה לגופה

הנה בתשובות באר יצחק (או"ח סי' י"ג) אייתי דינא (עיין משנה ברורה סי' ש"מ סק"ג) דשרי לומר לנכרי ליטול צפרניים אף בכלי לצורך טבילת מצוה, מכיון דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואע"ג דלשיטת הרמב"ם (פ"א מהלי שבת ה"ז) מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב מן

גליון השבוע נתרם לעילוי נשמת הרבנית ע"ה אסתר הדסה בת רפאל יונה ע"ה לרגל יום השלשים שחל השבוע. זכותה תגן עלינו ועל כל ישראל

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשוננו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

המתנה המשמחת לחג הפורים!
השנה בחג הפורים הבעל"ט 'המתנה המשמחת' המוצלחת ביותר הינו הספר החדש רב המכר
"עמודיה שבעה"
כללי הנהגת הבית מרבינו זצוק"ל
המתנה המתאימה לכל מי שהינכם רוצים להוקיר ולשמח: לידידים - להורים - לצאצאים - למלמדים - לתלמידים - לראשי כוללים - לרבנים - לחתנים
תלמידי רבינו ושוחרי תורתו הבהירה ישמחו להזדמנות זו למלאות רצון צדיק וחפצו העז להפיץ בקרב ציבור בני התורה את כללי הנהגת הבית ע"פ שבעת כללי הרמב"ם!
הפצה ראשית: ספרי אברמוביץ / פרטים נוספים אצל המו"ל: 03-5780134